

բան վաստակելու և պատերազմին մէջ մտնալու համար. բայց ոչ ոք անոնցմէ ետ դարձաւ .»¹

«Վշխանին¹ հետ եկան չորս գուսանք 'ի Սեծ հայոց, որք եղբարք էին. ասոնք Երուսաղէմ ուխտի կ'երթային, և երեք փող ունէին, որոց ձայնը երեսնին կը զարնէր. Եւրք կը սկսէին փողերն հնչեցընել, կարծես թէ լճակէն եկող կարապաներու ձայն էր, և անանկ քաղցր ու շնորհալիներդաշնակութիւններ կը հանէին, որ լսողը կը հիանար. Երեք զարմանալի պար կը բռնէին. ոտքերնուն տակ տախտակ մը կը դրուէր և իրենք ոտքի վրայ կ'եցած՝ կըր կը դառնային, անանկ որ ոտքերնին միշտ տախտակին վրայ կու գար նորէն. երկուքը գլուխնին դէպ 'ի կռնակնին ծռած կը դառնային, նոյնպէս անդրանին ալ. և երբոր գլուխը դէպ 'ի առջև դարձընել կու տային անոր, կը խաչակնքէր երեսը. որովհետեւ կը վախէր որ չըլլայ թէ դառնալու միջոցը վիզը խորտակի .»²

«Հոն² եկան ինծի շատ մը ժողովուրդ Սեծ հայոցմէ, որոնք Երուսաղէմ ուխտի կ'երթային, մեծ հարկ վճարելով Սարակինոսաց որ իրենց կ'առաջնորդէին, հետերնին թարգման մը առած՝ որ իրենց և մեր լեզուն գիտէր. Եւրո ձեռքով աղաչեցին ինծի որ ցուցնեմ իրենց՝ սորի Խաթաւորը. Եւս ալ գացի Թագաւորին, որ վրանի մը մէջ նստեր էր, վրանին ցցին կռթնած, և աւազին վրայ առանց գորգի և առանց ուրիշ բանի մը նստած. Սի իրեն. «Տէր արքայ, դուրսը շատ ժողովուրդ կայ Սեծ հայոցմէ որ Երուսաղէմ կ'երթան, և կ'աղաչեն ինծի, տէր արքայ, որ Սորի Խաթաւորը ցուցնեմ իրենց. բայց ես դեռ քու նշխարքդ պագնելու չեմ ցանկար .» Թագաւորն ալ խորժով ինտաց, և ըսաւ ինծի որ երթամ բերեմ զանոնք. և ես կատարե-

ցի. Եւ երբոր տեսան Թագաւորը, Եստուծոյ յանձնեցին զինքը, ինքն ալ զանոնք .»³

Նոր-Բրիտանիոյ մեծ արշիպետազոսը:

Եւս երկիրս Բաբուայի արեւելեան կողմը կ'իյնայ, որմէն անձուկ նեղուցով մը կը բաժնուի. Տամբիէն անուամբ նաւորդը գտաւ 1700⁶ն, և իրեն աւելուամբ կոչուեցաւ նաև նեղուցն ալ.

Վշխաւոր կղզիներն են՝ Եւր-Եւրի. տանիա, և Եւր-Եւրանտա, որոնք իրար մէջ Ս. Վեորգայ ջրանցքովը կը բաժնուին. Եւրկիրը բարձրաբերձ լեռներով լեցուն է, որոնց շրջակայ բլուրները և կղզւոյն ամենց վրայի ժայռերը մանաւանդ Եւր-Եւրանտիոյ, ածխային և կրային են՝ հին ամենց վրայ նոր շինուած որմերու նման. Եւրկիրը հրաբխային է, անտառուտ, և ջրարբի բուսաբերութիւնը շատ բեղնաւոր:

Եւս կղզեաց բնակիչքը Բաբուացոց ցեղէն կ'իջնան, բայց ասոնց հասաւ կը աւելի բարձր է և դէմքերնին աւելի վայելուչ. իրենց տաճարներուն մէջ հաւասարապէս կը պաշտեն մարդաձև չաստուածներ և կենդանիներ. Ապատմեն որ մարդագոհ ալ կ'ընեն. բայց 1825⁶ն նոյն կողմերը քաղող ճանապարհորդ մը անստոյգ կը հանէ այ կարծիքս, և ընդ հակառակն կը հաստատէ թէ շատ ազնուաբարոյ են մարդասէր և հիւրընկալ. Եւս կղզիներէս ոմանք դեռ ևս լաւ ծանուցուած են. Եւր-Եւրիտանիան արշիպետագոսին մէջ ամենէն մեծ կղզին է. մէջ բնակիչքը շատ ճարտար են մասնաւոր նաւակներ շինելու, որոնք տասնէ մինչ տասնեօթը մէգը երկայնութիւն կ'ունենան:

Եւր-Եւրի կղզի. Տ'Եւրըբասոյդ որ 1792⁶ն այս կողմերս մեծաւ մասաւ պտըտեցաւ, այս կղզւոյս բնակչա-

1. Անտիոքայ իշխանն՝ Բեհմնտ Զ' գնաց 'ի Եւր. քա առ Սուրբն Լուգովիկոս արքայ Գաղղիոյ:

2. Այսինքն Ա. ք. Բ. Եւս: